

УДК 739(=1.23)(477.85/.87)2-282.3:27-72
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/73-1-24>

Віталій ГОРОДЕЦЬКИЙ,
orcid.org/0000-0003-3283-3966
аспірант кафедри дизайну і теорії мистецтва
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна) vitaliy.gorodetskiy@pnu.edu.ua

ХРИСТІЯНСЬКА СИМВОЛІКА В ГУЦУЛЬСЬКОМУ МЕТАЛІРСТВІ

У цьому дослідженні висвітлено вплив інтеграції язичницьких вірувань і християнського віровчення на формотворення та орнаментування гуцульських металевих виробів, які є не лише предметами побуту, але й носіями глибоких символічних значень.

У статті проаналізовано символ Сонця – один із центральних елементів у язичницькій культурі, який інтегрувався із християнськими символами у гуцульському металірстві, особливо у формотворенні «чепраг» та «згард». Ця інтеграція демонструє унікальний християнсько-язичницький синкретизм, який зберігся у гуцульських металевих виробах на тлі постійних зовнішніх впливів.

Через призму гуцульського металірства можна простежити зміни, які відбувалися у релігійних віруваннях і впливали на формування народного мистецтва Карпатського регіону. Варто відзначити, що найбільше архаїчних рис збереглося саме у гуцульських металевих виробах, які виразно відображають християнсько-язичницький синкретизм. Сучасні зміни у способі життя гуцулів, новітні технології обробки металів та зовнішні культурні впливи вже внесли нові елементи у їхнє традиційне мистецтво художнього оброблення металу, змінюючи його форму та зміст.

Це дослідження підкреслює важливість гуцульського металірства як частини матеріальної і нематеріальної культурної спадщини України. Відтак гуцульські металеві вироби, особливо «згарди», відображають інтеграцію язичницьких символів у християнську символіку.

Подальші дослідження гуцульського металірства необхідні для глибшого розуміння культурних та релігійних процесів, що формують ідентичність цієї унікальної етнічної групи. Провівши аналіз християнської символіки у гуцульських металевих виробах, ми підходимо до розуміння культурних трансформацій, які відбулися у результаті синкретизму різних релігійних світоглядів.

Результати дослідження будуть використані для подальшого порівняльного аналізу мистецьких тенденцій в металірстві різних етносів Карпатського регіону.

Ключові слова: гуцульські металеві прикраси, християнська символіка, сонцепоклоніння, синкретизм, релігія, мистецтво, ідентичність.

Vitaliy HORODETSKYI,
orcid.org/0000-0003-3283-3966
Graduate student at the Department of Design and Art Theory
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk, Ukraine) vitaliy.gorodetskiy@pnu.edu.ua

CHRISTIAN SYMBOLISM IN HUTSUL METALWORK

This study sheds light on the impact of integrating pagan beliefs and Christian doctrine on the shaping and ornamentation of Hutsul metalwork, which serves not only as household items but also as carriers of profound symbolic meanings.

The article analyzes the symbol of the Sun – a central element in pagan culture, which integrated with Christian symbols in Hutsul metalwork, particularly in the shaping of “chepregs” and “zgardas”. This integration demonstrates a unique Christian-pagan syncretism that has been preserved in Hutsul metalworks against a backdrop of constant external influences.

Through the prism of Hutsul metalwork, it is possible to trace the changes that have occurred in religious beliefs and influenced the formation of folk art in the Carpathian region. It is noteworthy that the most archaic features have been preserved in Hutsul metalworks, which clearly reflect Christian-pagan syncretism. Modern changes in the lifestyle of the Hutsuls, new metal processing technologies, and external cultural influences have already introduced new elements into their traditional art of metalworking, changing its form and content.

This research emphasizes the importance of Hutsul metalwork as part of Ukraine’s tangible and intangible cultural heritage. Hence, Hutsul metal items, especially “zgardas”, reflect the integration of pagan symbols into Christian symbolism.

Further research into Hutsul metalwork is necessary for a deeper understanding of the cultural and religious processes that shape the identity of this unique ethnic group. By analyzing Christian symbolism in Hutsul metalwork, we approach

an understanding of the cultural transformations that have occurred as a result of the syncretism of different religious worldviews.

The results of the study will be used for further comparative analysis of artistic trends in metalwork of different ethnic groups in the Carpathian region.

Key words: *Hutsul metal ornaments, Christian symbolism, sun worship, syncretism, religion, art, identity.*

Постановка проблеми. До сьогодні точаться дискусії щодо питання взаємодії культурних і релігійних традицій та їхній вплив на матеріальну культуру різних етносів. Важливо розглядати таку взаємодію у народному мистецтві окремих етнографічних груп, які часто піддаються зовнішньому впливу, зберігаючи свої власні традиції.

Значимо, що гуцули – це історична українська етнографічна група, яка проживає у Карпатському регіоні і має особливу культурну та релігійну ідентичність.

Зокрема, О. Кожоляноко зауважує, що гуцули почали закладати основи культури, глибоко вкорінені в традиційних звичаях і обрядових законах, у той час, коли поширювались язичницькі вірування, ще задовго до приходу християнства (Кожоляноко, 2013).

Досліджуючи християнські символи в гуцульському металістві, ми передбачаємо впливи язичницької символіки на їхнє художньо-стильове рішення.

Аналіз досліджень і публікацій. Характерні риси світогляду українців-гуцулів та процеси християнсько-язичницького синкретизму в культурі Гуцульщини, розглянуто у працях (О. Кожоляноко, М. Грабчук, С. Павлюк, З. Чугусова). У дослідженні М. Станкевича розкрито роль хреста як символу у гуцульському народному мистецтві (Станкевич, 1997, 2006). Вкрай корисний для наукових досліджень польовий етнографічний матеріал гуцульських художніх виробів із металу упорядкував О. Валько (Валько, 2011). Наукова праця П. Кузенка, відіграє ключову роль у дослідженні еволюції хреста від простого символу, пов'язаного із язичницькими віруваннями, на християнський знак із багатою іконографією (Кузенко, 2007). Вагоме значення для висвітлення процесу інтеграції сонцепоклонницьких символів у християнську символіку гуцульської металопластики має праця І. Франк (Франк, 2017).

Наукові дослідження С. Боньковської охоплюють різноманітні аспекти: від історичного та археологічного до релігійного та філософського, тому вважаються одними із найбільш поглиблених. Вони освітлюють процес трансформації язичницьких обрядів і символів у контекст християнської культури через призму гуцульського металообробництва (Боньковська, 1992, 2001, 2006).

Мета статті полягає у визначенні стильових особливостей християнської символіки гуцульських металевих виробів.

Аналізуючи металеві шийні та нагрудні прикраси гуцулів, ми досліджуємо, як давні символи поклоніння сонцю були переосмислені та інтегровані у християнську символіку, а також маємо на меті продемонструвати органічний зв'язок між цими релігійними системами в контексті гуцульської культури. Дослідження зосереджено на художніх виробах із кольорових металів та кованих залізних предметах, із метою підтвердити гіпотезу інтеграції язичницьких і християнських символів, збереження давніх вірувань поряд із християнськими традиціями до сьогодні.

Виклад основного матеріалу. Із найдавніших часів кожен історичний період створював своє унікальне бачення та розуміння світу, збагачуючи культурний простір міфічними символами, які із часом трансформувались. Проте, незалежно від епохи, ці символи завжди відігравали важливу роль у створенні уявлень про моделювання світобудови. На Гуцульщині символами слугують як явища природи, так і створені уявою божества, відображаючи людську тенденцію до символотворення.

Із огляду на гуцульську культурну ідентичність це явище можна пояснити, виходячи із принципу нерозривного зв'язку місцевих жителів із природою та всесвітом, а також через їхні спроби встановити гармонію із навколишнім світом.

Після прийняття християнства численні символи, пов'язані із культом сонця, зазнали змін. Вони були адаптовані до християнського віровчення, не втрачаючи при цьому свого первісного значення. Так, у гуцульських виробах із металу можна виявити зображення хреста, який, окрім свого основного християнського значення, часом включає елементи, що нагадують промені сонця. Це може символізувати світло Христа, але також і продовження традиції шанування Сонця.

Цікаву думку висловив І. Франк про походження орнаментів гуцульських прикрас від древньослов'янського солярного культу. На думку науковця, символ сонця, який став знаком добробуту та благополуччя, до сьогоднішнього дня залишається значущим для населення Українських Карпат. У давнину цей знак використовувався як

могутній оберіг, що і пояснює часте застосування гуцульськими майстрами різноманітних інтерпретацій солярного символу у декоруванні металевих прикрас (Франк, 2017: 1169).

Збереження стародавніх сонцепоклонницьких вірувань серед гуцулів, можна відслідкувати через традиції будівництва та в ужиткових предметах. Для декорування своїх помешкань вони застосовували вишукане орнаментальне різьблення, включаючи різні солярні символи та інші прадавні знаки. Подібні магічні символи знаходили своє відображення не тільки в архітектурі, а й у предметах побуту. Ці предмети зазвичай були оздоблені зображеннями Сонця та символами його руху – зокрема, фігурками коней та птахів, що представляли денні та нічні шляхи світила (Кожолянко, 2013).

Численні попередні дослідження вказують на те, наскільки серед гуцулів все ще поширені язичницькі звичаї поруч із християнськими віруваннями, хоча це стає менш очевидним у контексті святкового календаря; однак більшість народних звичаїв і забобонів, які зараз асоціюються із християнськими святами, мають коріння в давніх обрядах, пов'язаних із святами рівнодення та сонцестояння (Кайндль, 2000: 99).

Зауважимо, що у давніх переконаннях горян, Сонце уособлювало джерело життя, тепло і світло. Поклоніння Сонцю проявлялося у різноманітних сферах щоденного життя та вірувань гуцулів, у тому числі й через мистецтво, архітектуру, календарні свята та обрядодії.

У багатьох дослідженнях – хрест розглядається як символ Сонця через його композиційне розміщення, коли рівні його сторони ідеально вміщуються у круглу форму сонця. Проте ця інтерпретація є суб'єктивною і не знаходить спільного визнання. На думку науковців П. Кузенка, М. Станкевича у багатьох релігіях світу, хрест являється символом життя, що походить від солярного знаку і відображає рух Сонця на небесній сфері. Зазвичай такий хрест зображували вписаним у коло. Точка у верхній його частині кола символізує день зимового сонцестояння, а нижня – день літнього сонцестояння. Його права частина позначає дні весняного рівнодення, а ліва – осіннього. Сам хрест, який вписаний у це коло, символізує сонячне світло, що розганяє темряву. Тому такий символ вважався оберегом від темних сил.

П. Кузенко, говорячи про християнську символіку, вважає, що протягом століть хрест еволюціонував від простого символу, асоційованого із язичницькою міфологією, до християнського знака із розгалуженою іконографією, який після офіцій-

ного визнання християнства став широко розповсюдженим як символ страждань і смерті Ісуса Христа та віри у спасіння (Кузенко, 2007: 616).

Водночас М. Станкевич, один із відомих дослідників християнської символіки, встановив, що українська культура адаптувала різноманітні форми хреста, включаючи грецький, римський, шестикінцевий, восьмикінцевий як символ християнства, використовуючи його у архітектурі (увінчальні, надмогильні, придорожні хрести), літургії (процесійні, на престольні, ручні хрести) та в побутово-обрядовій діяльності (настінні – йорданські хрести, нагрудні хрести, згарди, хрести-мороки) (Станкевич, 1997: 17).

Як зазначає І. Франк, на Гуцульщині навіть виразно християнські хрести зберігають численні елементи язичницької символіки, зокрема солярні розети або диски, які іноді можна зустріти на кінцях їхніх рамен (Франк, 2017: 1169). М. Грабчук говорить про те, що релігійна духовність гуцулів виражається саме через етноконфесійне сплетіння традиційної культури гуцулів із християнсько-язичницьким синкретизмом Східного Візантійсько-українського обряду, стаючи джерелом їхньої життєвої енергії. (Грабчук, 1999: 49).

Ми поділяємо погляди І. Франка, М. Станкевича, М. Грабчука, оскільки в орнаментиці металевих прикрас гуцулів яскраво відображений період древньої Русі, характерний процесом християнізації та боротьби із язичництвом, який, не будучи раптовим і триваючи довгий час, позначився на народному мистецтві, зокрема гуцульському металірстві.

Тому яскравим прикладом таких поширених предметів на Гуцульщині є круглі форми металевих прикрас (чепраги, поясні пряжки, згарди), що символізують сонце і можуть бути інтерпретовані як символи вічності та божественної досконалості у християнському віровченні. Через такі елементи дизайну гуцули змогли зберегти свою культурну ідентичність, одночасно адаптуючись до християнських вірувань. Цей процес переосмислення та інтеграції символів є тим прикладом християнсько-язичницького синкретизму, коли нові релігійні ідеї вбирають у себе традиційні вірування, тим самим створюючи унікальне поєднання, яке відображає специфіку місцевої традиційної культури.

Окрім свого практичного значення, гуцульські металеві вироби завжди були насичені певною символікою. До слова, традиційна гуцульська чепрага як сонячний символ, призначалася для захисту людини від злих духів, де виразною особливістю є вміщення в її круг рівнораменного

хреста із чотирма малими колами поміж його раменами. Гуцульські майстри у своїх витворах із металу інтегрували певні язичницькі уявлення не як елементи, несумісні із християнською вірою, але як орнаментальні художні мотиви, які адаптувалися та переосмислились у рамках християнства.

На думку І. Франк, перш за все, процес асиміляції торкнувся солярної символіки, що проявлявся у злитті сонячного диску із хрестом, який є ключовою емблемою християнства, і цей процес особливо помітний в гуцульських металевих нагрудних прикрасах, званих «згардами» (Франк, 2017: 1169).

Таким чином, у гуцульських «згардах» сонцеподібні диски поступово, крок за кроком трансформуються до хрещатої форми, де спочатку до дисковидної пластини додають чотири хрестоподібно розміщені кружки, які із часом стають складнішими та багатшими у формах, замінюючи сонцеподібні диски на хрестики із рівними раменами, так званими «хрещики». Простір між раменами заповнюється променями. Пізніше «хрещики» врешті-решт втрачають свою рівнораменність, коли одне із рамен стає довшим, надаючи хресту специфічну християнську культову форму.

В одному із описів гуцульського хреста «крижа», С. Боньковська виявляє, що середохрестя хреста декоративно підкреслюється розвинутими солярними мотивами, такими як «кочілець», «калачики», «сонечко» тощо, значно збагачуючи символіку християнської ідеограми, причому розміщені на середохресті солярні мотиви символізують його світлонесучу суть, що були вшанованими як язичниками, так і християнами, представляючи Христа Спасителя як Сонце Правди. Також авторка аналізує зміни, які відбулися у дизайні таких хрестів, спрямовані на створення простору для фігури Христа і згодом для Розп'яття на центральному перехресті оберегу, внаслідок чого рамена оберега видовжуються, набуваючи прямолінійних контурів, і первісна трикутноподібна форма рамен еволюціонує у трапеції, роблячи сторони нагрудного хреста більш складними в образотворчому аспекті (Боньковська, 2006: 746–747).

Як зазначає Г. Стельмашук, прикраси завжди були важливою частиною української культури, особливо на Гуцульщині. Серед нашійних прикрас популярними були намиста, у тому числі ті, що були зроблені із срібних монет і хрестиків на дроті, відомі як «згарда», що датуються часами Київської Русі. (Стельмашук, 2006: 353).

На основі проаналізованої інформації можемо стверджувати, що гуцульські металеві прикраси, зокрема «чепраги» та «згарди», відображають глибокий процес асиміляції давніх язичницьких символів із християнською символікою. Розмірковуючи про синкретизм двох релігійних систем – язичництва та християнства, ми визначили, що історично ці вироби походять із дохристиянських часів і слугують оберегами, але із часом їх форма та значення трансформувались під впливом християнства, де солярні символи злилися із хрестом, ставши виразом нової релігійної ідентичності.

На нашу думку, гуцульські металеві вироби могли вбирати елементи із культур сусідніх гірських народів, включаючи румунів та словаків, через прямі контакти або через спільні культурні течії. Культурна адаптація і християнсько-язичницький синкретизм у цьому контексті могли включати інтеграцію символів, вірувань і технік художнього оброблення металів, які сприяли б формуванню унікальних гуцульських традицій. Наприклад, використання сонцепоклонницьких символів у гуцульських прикрасах може відображати загальні індоєвропейські міфологічні мотиви, що були адаптовані та переосмислені у християнському контексті, відображаючи синкретизм між давніми віруваннями та християнством.

На нашу думку, у цьому питанні також можливий значний прогрес вже у найближчі роки.

Відтак у зв'язку із розвитком генетичних досліджень, що дасть змогу точніше ідентифікувати і розмістити в часі та просторі етапи переміщення слов'янських груп населення та їх сусідство із іншими етносами, а отже достовірніше дослідити культурні взаємодії.

Безумовно, Карпатський регіон є своєрідним етнокультурним вівтарем, де відбувалися постійні культурні взаємодії між різними народами. Це впливало на мову, традиції, народне мистецтво, релігійні вірування та звичаї населення цього регіону. Адже в Карпатах проживають не тільки гуцули, а й бойки, лемки, румуни, словаки та інші етнічні групи, кожна із яких внесла свій вклад у культурне розмаїття цього регіону. Ця взаємодія відбувалася через торгівлю, міграцію, міжетнічні шлюби тощо.

Чітку аналогію приводить М. Битке, говорячи про орнаментальні елементи в оздобленні народного одягу горян Румунії, які сягають доісторичних часів і часто пов'язані із культом родючості та культом Сонця. Багато із цих елементів, таких як ромб, коло, петля, трикутник, зірка, баранячі роги, використовувалися у різних культурах, зокрема й на Гуцульщині (Битке, 2011).

О. Фединчук виділяє такі металеві оздоби, як, застібки, кольє, сережки, каблучки, хрести, які були поширені серед румунського населення і виготовлені методом мосяжництва, аналогічним тому, що використовують гуцули Південної Буковини. Орнаменти на цих виробах варіюються в залежності від форми виробу, і включають різноманітні мотиви, кожен із яких має свою назву, наприклад, «круги», «півкола», «ромби», «лінії» (Фединчук, 2017: 114).

Немає сумнівів, що християнізація румунського населення, як і на Гуцульщині зокрема, мала видимі ознаки язичницьких вірувань, що представляло справжній християнсько-язичницький синкретизм. Дослідження, проведені різними науковцями наприкінці ХІХ – початку ХХ століття, довели, що в Румунії залишки цього синкретизму збереглися майже без змін до сьогодні.

Стосовно християнської ідентичності румунського народу, ми повинні підкреслити те, що відрізняє румунів від інших народів, не є християнська релігія, оскільки вона не розрізняє, а об'єднує народи, це дохристиянська культура на подоби гуцульської. На гербах румунських князівств знаходимо традиційні дохристиянські символи сонце, місяць, зорі. Очевидне значення цих символів у румунській геральдиці демонструє суттєвий доказ того, що румунський народ сформував свою національну ідентичність не на основі християнства, а на основі автохтонної традиції сонцепоклонництва із найдавніших часів.

Саме християнство у перші століття християнізації було піддано румунами процесу язичництва, в якому Бога церкви, Христа, потрібно було уподібнити місцевому богу, Святому Сонцю, як це видно, наприклад, із румунської колядки, де говориться: «Сьогодні народився Христос, Сонце ясне» (Drăgoi, 2023).

Стосовно важливості Сонця для румунів Ромул Вулканеску стверджує, що «Із розповідей давньогрецьких і латинських міфогравів про даків і дако-римлян, а також із відкриттів румунських археологів випливає, що цей культ сонця було сформовано на території доісторичної Румунії. Румунський народ інтерпретує сонце та його космічні, земні та світові аспекти як істотні для їхньої земної концепції та бачення життя і світу в цілому» (Vulcănescu, 1987).

Варто зауважити, що до сьогодні, ми спостерігаємо результати впливу сонцепоклонницького культу на християнське віровчення гуцулів. Свято Воскресіння Христового характерне величними церковними обрядодіями і народних звичаями. Частина цих звичаїв сягає ще дохристиянських

часів, коли український народ водночас святкував прихід весни та весняного сонцестояння. Зі слів о. Ю. Катрій : «Колись давно у нас був звичай розкласти вогні у великодню ніч, щоб привітати весну й весняне сонце. За християнською релігією вони були символом вогнів, що їх розклали жовніри, які стерегли Божий гріб, та символом привітання Сонця Правди – Воскреслого Христа.

Зазначимо, що раніше ми проводили польові дослідження у с. Глинки Надвірнянського району – березень 2014 року, де ознайомились із доробком народного майстра-коваля Михайла Ковальчука. Зауважимо, що М. Ковальчук – один із майстрів який пам'ятав та дотримувався народних традицій та увірував в Бога, і всю цю любов виражав у своїх виробах. В окремих деталях своїх доробок майстер вручну, за допомогою спеціальних інструментів «дорників», вибивав восьмипелюсткову розетку, яка чітко вписувалась у круг. На наше запитання, чи ви розумієте значення цієї розети, чи є вона для вас символом, респондент відповідає : «Це так я зобразив сонце, як і колись його зображали. Цей знак вбереже від нечесті і «кривого ока». Сей знак буде оберігати від всіляких негараздів і бід. Спитаєш, чи розумію цей знак? Чи ти знаєш чому під час великодня Богослужіння у церкві засвідчують всі канделябри, запалюють всі що є свічки, хоч і погода може і ясна? Ти уважно слухаєш духовне слово Євангеліє від Йоанна, де говориться :«світло світить у темряві, і не поїняла його темрява». Ми кажемо Великдень – це світлий празник Христового Воскресіння. Для мене сонце – це світило, що дає життя мені і всьому живому. Нема сонця –немає нічого живого. Для мене сонце – це Христос, а Христос – це є сонце» (Польові дослідження, 2014).

Також оригінальними рішеннями нанесення символів-оберегів є рухомі частини воза, яким п. Михайло приділяв певну увагу. Аналогом слугували орнаменти із вишивки. Переважно це був мотив ромба, подібний до мотиву «вірменського хреста», який розміщувався саме на тих деталях воза, які були найважливіші і при їх виході із ладу, рух воза був би неможливий. Майстер вірив, що саме це зображення служитиме оберегом у далекій дорозі. Окрім зображення хреста, майстер використовує солярний символ сонця у вигляді шестипелюсткової розети, про яку ми згадували вище. До слова, цей символ майстер теж наносить на важливі рухомі частини воза і яка є ключовою деталлю при русі транспорту. Подібне виконання таких робіт спостерігаємо у дослідженні польського науковця R. Reinfuss, у якому висвітлено народне ковальство у Польщі, і представ-

лене окуття «дишла» воза, на якому зображений круг із аналогічною шестипелюстковою розетою п. М. Ковальчука. Знахідка знайдена на території м. Закопане, Польща і датується 1842 роком (Reinfuss, 1983).

Влітку 2015 року нами були проведені польові дослідження в с. Ямна (Яремче) Івано-Франківської області із метою виявити народних майстрів, які працюють чи працювали в галузі художнього оброблення металів. Респондентом став Юрій (1954 р.н.), займається ковальською справою понад 35 років. Найпоширеніший асортимент його виробів – «збивачі» (народна назва «чуфлинки») – застосування для стягнення колод при рубці лісу. За допомогою такого пристрою лісоруби тягнуть колоду.

Водночас, окрім ковальських робіт, майстер виготовляє дзвоники, які мають різноманітні призначення. Малі дзвони – для урочистих подій : Коляда, Святе Причастя, середні дзвони – для кінської упряжі, великі «трацепевидні» дзвони – для рогатої худоби, які були поширені на Гуцульщині в ХІХ столітті. На запитання, чи використовуєте у своїх роботах, або під час їх створення «Сонячні» солярні чи християнські символи респондент каже: «Для мене хрест – це святе. Так. Я зображаю його на своїх виробках, але не всіх. Наприклад, його насікаю іноді на топорисах. Пробував на сокирі, але це важко, адже вона гартована. Хрест із колечками на його раменах набиваю на «чуфлинках», бо вони мені дорогі. На поясах пряжках насікаю орнамент у вигляді хрестиків. Має точно захистити від всього недоброго. Хрестики зображені також на дзвониках до Святого Причастя. Сонце в мене теж є зображено у формі квітки, яка є в колі, і має шість пелюсток, ніби шість променів. Звідки про цей знак я знаю. Так про нього мені розказували мої батьки і дідусь, що сей знак може бути оберегом. Його набиваю на дзвонах, що для худоби. Адже вона йде на полонину, на пасовисько і невідомо, яка сила може на неї напасти. Щоб лихо її не спіткало, вона має такий оберіг на

дзвоні. Уявіть собі – коли худоба ходить горами, дзвін дзвенить і своїми звуками із сонячною квіткою вже точно розгонить усю нечисть» (Польові дослідження, 2015).

Важливо зазначити, що орнаментика гуцульських прикрас, наскрізь пронизана елементами древньої, дохристиянської культури, яка довго зберігалася у Карпатському регіоні, свідчить про значний вплив давнього солярного культу, який шанував сонце як джерело життя. Із плином часу, під впливом християнства, сонцепоклоніння поступово трансформувалося, а солярні символи асимілювалися із християнськими, зокрема із хрестом, що стає основним символом нової християнської віри.

Висновки. Дослідження гуцульського металірства у контексті християнської символіки розкриває нові перспективи для розуміння культурної та релігійної ідентичності гуцулів. Аналіз металевих виробів із кольорових металів, литих із латуні, та залізних предметів побуту, підкреслює християнсько-язичницький синкретизм, що зберігся у гуцульській культурі до сьогодні.

Зокрема, хрест стає ключовим елементом християнської символіки у гуцульському металірстві, містить елементи сонцепоклоніння, вказуючи на багатшаровість культурних та релігійних впливів. Нами досліджено, що християнська символіка на прикладі хреста, у гуцульському металірстві не просто замінила язичницькі символи, а скомбінувала у собі давні сонцепоклонницькі мотиви.

Вітдак проведені дослідження, дають змогу стверджувати, що гуцульське металірство є не просто вираженням естетичних уподобань або ремісничої майстерності, а є складним мистецьким здобутком, який відображає багатовікові релігійні та культурні трансформації. Збереження та подальші наукові дослідження народного мистецтва Гуцульщини, зокрема металірства, є ключовим для вивчення культурної ідентичності та багатовікових звичаїв і традицій цього унікального регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Битке М. Румунський народний одяг: традиція і сучасність. *Народна творчість та етнологія*. 2011. № 2. С. 52–58.
2. Бова В. Символізм християнсько-язичницького синкретизму у культурному житті українців. *Наукові записки Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»* : збірник наукових статей. Переяслав-Хмельницький, 2018. Вип. 14 (16). С. 102–111.
3. Боньковська С. Гуцульське мосяжництво і проблеми його розвитку. *Історія Гуцульщини*. Львів: Логос, 2001. Т. 6. С. 368–374.
4. Боньковська С. Художні традиції гуцульського мосяжництва. *Записки НТШ ім. Т. Шевченка*. Праці секції етнографії та фольклористики. Львів, 1992. Т. XXIII. С. 115–126.
5. Боньковська С. Художній метал. Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат : у 4х т. Етнологія та мистецтво. Львів, 2006. Т. 2. С. 727–751.

6. Грабчук М. Особливості східного візантійсько-українського обряду в гуцулів. *Українське релігієзнавств.* 1999. № 9. С. 43–49.
7. Гуцульські художні вироби з металу кін. XVIII – поч. XX ст. Серія «Українське народне мистецтво» / упоряд.: О. Валько. Львів: Інститут колекціонерства українських мистецьких пам'яток при НТШ, 2011. 376 с.
8. Гуцульщина. Історико-етнографічне дослідження. Київ : Наукова думка, 1987. 470 с.
9. Кайндль Р. Гуцули: їх життя, звичаї та народні перекази. Чернівці : Молодий буковинець, 2000. 208 с.
10. Кожоляно О. Збереження язичницького світогляду в українців-гуцулів у кінці XX – на початку XXI століття. *Матеріали до української етнології.* 2013. № 12. С. 14–17.
11. Кузенко П. Еволюція знаку хреста в процесі культури творення. *Художня культура. Актуальні проблеми :* збірник наукових праць. Київ, 2007. Вип. 14. С. 609–617.
12. Лозко Г. Українське язичництво. Київ: Укр. центр. духо. культури, 1994. 92 с.
13. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології. Київ : АТ Обереги, 1992. 88 с.
14. Павлюк С. Традиційні знання українців Карпат. *Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат*: у 4х т. Т. 2. Етнологія та мистецтво. Львів, 2006. С. 446–458.
15. Польові матеріали. Респондент М. Ковальчук. Згадка про солярні та християнські символи. Опитав Городецький В.І. 12.03.2014.
16. Польові матеріали. Респондент Ю. Павлюк. Згадка про солярні та християнські символи. Опитав Городецький В.І. 04.07.2015.
17. Чегусова З. Роль символу, знака, міфу в професійному декоративному мистецтві України на межі XX–XXI століть. *Українське мистецтвознавство*: збірник наукових праць. Київ, 2008. Вип. 8. С. 146–151.
18. Січинський В. Гуцульський осередок. Прага, 1930. 19 с.
19. Станкевич М. Структури художнього тексту хреста. *Українська хрестологія* : спец. випуск «НЗ». Львів, 1997. С. 7–20.
20. Станкевич М. Художнє дерево. *Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат* : у 4х т. Т. 2. Етнологія та мистецтво. Львів, 2006. С. 709–726.
21. Стельмащук Г. Народне вбрання. *Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат* : у 4х т. Т. 2. Етнологія та мистецтво. Львів, 2006. С. 317–365.
22. Суха Л. Художні металеві вироби українців Східних Карпат другої половини XIX–XX ст. Київ, 1959. 140 с.
23. Тищенко М. Металеві гуцульські прикраси та їх орнаментика. *Народний дім.* 1993. № 2. С. 31–37.
24. Фединчук О. Специфіка прикрас у традиційному одязі румунів Буковини. *Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії.* 2017. Вип. 17. С. 110–117.
25. Франк І. Нагрудні прикраси Гуцульщини в контексті збереження та розвитку народних традицій. *Народознавчі зошити.* № 5 (137), 2017. С. 1169–1172.
26. Шухевич В. Гуцульщина. Верховина, 1997. 159с.
27. Юсипчук Ю. Різьблення та металіство на Гуцульщині у першій половині XIX століття. *Народознавчі зошити.* № 5 (143), 2018. С. 1169–1175.
28. Reinfuss R. Ludowe kowalstwo artystyczne w Polsce. Polandd: Wrocław, 1983. 445 p.
29. Drăgo S. 303 colinde cu text si melodie. Grafoart, 2023. 286 p.
30. Vulcănescu R. Mitologia românească, Albatros, 1987. 384 p.

REFERENCES

1. Bytke M. (2011) Rumunski narodni odiah: tradytsiia i suchasnist. [Romanian folk clothing: tradition and modernity] *Folk creativity and ethnology*, 2. 52–58. [in Ukrainian].
2. Bova V. (2018) Symbolizm khrystyiansko-yazychnetskooho synkretyzmu u kulturnomu zhytti ukrainsiv. [The symbolism of christian-pagan syncretism in the cultural life of ukrainians] *Scientific notes of the national historical-ethnographic reserve "Pereyaslav"*. Pereyaslav-Khmelnytskyi, 14. 102–111. [in Ukrainian].
3. Bonkovska S. (2001) Hutsulske mosiazhnytstvo i problemy yoho rozvytku. [Hutsul brass craftsmanship and Its development issues] *History of hutsul region.* (Vol. 6). Lviv: Logos. 368–374. [in Ukrainian].
4. Bonkovska S. (1992) Khudozhni tradytsii hutsulskoho mosiazhnytstva. [Artistic traditions of hutsul brass craftsmanship] *Notes of the Shevchenko scientific society. Works of the ethnography and folklore section.* (Vol. 23). Lviv. 115–126. [in Ukrainian].
5. Bonkovska S. (2006) Khudozhnii metal. [Art Metal] *Ethnogenesis and ethnic history of the population of the Ukrainian Carpathians. Ethnology and art.* (Vol. 2). Lviv. 727–751. [in Ukrainian].
6. Hrabchuk M. (1999) Osoblyvosti skhidnoho vizantiisko-ukrainskoho obriadu v hutsuliv. [Features of the eastern byzantine-ukrainian rite among the hutsuls] *Ukrainian religious studies*, 9. 43–49. [in Ukrainian].
7. Hutsulski khudozhni vyroby z metalu kin. XVIII – poch. XX st. (2011). [Hutsul artistic metal works from the late 18th to the early 20th century] *Ukrainian folk art.* Lviv: Institute of collectors of ukrainian artistic monuments at NTSH. 376 p. [in Ukrainian].
8. Hutsulshchyna. Istoryko-etnohrafichne doslidzhennia. (1987). [Historical-ethnographic study] Kyiv: Naukova dumka. 470 p. [in Ukrainian].
9. Kaindl R. (2000) Hutsuly: yikh zhyttia, zvychai ta narodni perekazy. [Hutsuls: their life, customs, and folk tales] *Cher-nivtsi: Molodyi bukovynets.* 208 p. [in Ukrainian].

10. Kozholiianko O. (2013) Zberezhennia yazychnytskoho svitohliadu v ukrainsiv-hutsuliv u kintsi XX – na pochatku XXI stolittia. [Preservation of the pagan worldview among the ukrainian hutsuls at the end of the 20th and the beginning of the 21st century] Materials for ukrainian ethnology, 12. 14–17. [in Ukrainian].
11. Kuzenko P. (2007) Evoliutsiia znaku khresta v protsesi kulturo tvorennia. [Evolution of the cross symbol in the process of cultural creation] Art culture. Current issues: collection of scientific works. Kyiv, 14. 609–617. [in Ukrainian].
12. Lozko H. (1994) Ukrainske yazychnytstvo. [Ukrainian paganism] Kyiv: Ukrainian center for spiritual culture. 92 p. [in Ukrainian].
13. Nechui-Levytskyi I. (1992) Nechui-Levytskyi I. Svitohliad ukrainskoho narodu. [Worldview of the ukrainian people. Sketch of ukrainian mythology] Kyiv: AT Oberehy. 88 p. [in Ukrainian].
14. Pavliuk S. (2006) Tradytsiini znannia ukrainsiv Karpat. [Traditional knowledge of the Carpathian Ukrainians] Ethnogenesis and ethnic history of the population of the Ukrainian Carpathians. Ethnology and art. (Vol. 2). Lviv. 446–458. [in Ukrainian].
15. Polovi materialy. (2014) Respondent M. Kovalchuk. Zghadka pro soliarni ta khrystyianski symvoly. [Field Materials] Respondent M. Kovalchuk. Mention of solar and christian symbols. Interviewed by Horodetskyi V.I. [in Ukrainian].
16. Polovi materialy. (2015) Respondent Yu. Pavliuk. Zghadka pro soliarni ta khrystyianski symvoly. [Field Materials] Respondent Yu. Pavliuk. Mention of solar and christian symbols. Interviewed by Horodetskyi V.I. [in Ukrainian].
17. Chehusova Z. (2008) Rol symvolu, znaka, mifu v profesiinomu dekoratyvnomu mystetstvi Ukrainy na mezhi XX–XXI stolit. [The role of symbol, sign, myth in professional decorative art of Ukraine at the turn of the 20–21th] Ukrainian art studies. Collection of scientific works. Kyiv, 8. 146–151. [in Ukrainian].
18. Sichynskyi V. (1930) Hutsulskyi oseredok. [Hutsul center] Prague. 19 p. [in Ukrainian].
19. Stankevych M. (1997) Struktury khudozhnoho tekstu khresta. [Structures of the artistic text of the cross] Ukrainian christology. Lviv: Special issue “N3”. 7–20. [in Ukrainian].
20. Stankevych M. (2006) Khudozhnie derevo. [Artistic Wood] Ethnogenesis and ethnic history of the population of the Ukrainian Carpathians. Ethnology and art. (Vol. 2). Lviv. 709–726. [in Ukrainian].
21. Stelmashchuk H. (2006) Narodne vbrannia. [Folk Clothing] Ethnogenesis and ethnic history of the population of the Ukrainian Carpathians. Ethnology and art. (Vol. 2). Lviv. 317–365. [in Ukrainian].
22. Sukha L. (1959) Khudozhni metalevi vyroby ukrainsiv Skhidnykh Karpat druhoi polovyny XIX–XX st. [Artistic metal works of the ukrainians of the Eastern Carpathians in the second half of the 19–20th century]. Kyiv. 140 p. [in Ukrainian].
23. Tyshchenko M. (1993) Metalevi hutsulski prykrasy ta yikh ornamenti [Metal hutsul decorations and their ornamentation] Folk House, 2. 31–37. [in Ukrainian].
24. Fedynchuk O. (2017) Spetsyfika prykras u tradytsiinomu odiazi rumuniv Bukovyny. [Specifics of ornaments in the traditional clothing of Bukovina romanians] Ukrainian art studies: materials, research, reviews, 17. 110–117. [in Ukrainian].
25. Frank I. (2017) Nahrudni prykrasy Hutsulshchyny v konteksti zberezhennia ta rozvytku narodnykh tradytsii. [Breast ornaments of Hutsulshchyna in the context of preserving and developing folk traditions] Ethnology notebooks, 5. 1169–1172. [in Ukrainian].
26. Shukhevych V. (1997) Hutsulshchyna [Hutsulshchyna] 159 p. [in Ukrainian].
27. Iusypchuk Yu. (2018) Rizblennia ta metalirstvo na Hutsulshchyni u pershii polovyni XIX stolittia [Carving and metalworking in Hutsulshchyna in the first half of the 19th century] Ethnology notebooks, 5. 1169–1175. [in Ukrainian].
28. Reinfuss R. (1983) Ludowe kowalstwo artystyczne w Polsce. [Folk artistic blacksmithing in Poland] Poland: Wrocław. 286 p. [in Poland].
29. Sabin Drăgoi. (2023) 303 colinde cu text si melodie. [303 carols with text and melody] Grafoart. 286 p. [in Romania].
30. Vulcănescu Romulus. (1987) Mitologia românească. [Romanian mythology] Albatros. 384 p. [in Romania].